

INL (Nieuwsbrief)

november 2008

Smirten is zo000 2008...

Het Nederlands krijgt er jaarlijks duizenden nieuwe woorden bij, bijvoorbeeld *curlingouder* en *eurowees*. Niet alle neologismen blijven bestaan. Dankzij de FUDGE-test, ontworpen door de Amerikaanse taalkundige Allan Metcalf, kun je iets zeggen over de houdbaarheid van nieuwe woorden. Rob Tempelaars en Vivien Waszink presenteerden op het wetenschapsfestival *Discovery* een FUDGE-test met Nederlandse neologismen.

De F in FUDGE staat voor *Frequency of use*: hoe vaker een woord voorkomt, hoe eerder het aanslaat. Vorig jaar waren *breezerseks*, *comazuipen* en *poldermoskee* frequent; dit jaar de *elektrische sigaret*.

De U staat voor *Unobtrusiveness*: hoe onopvallender een woord, hoe groter de overlevingskans. *Owym* 'older woman younger man' is te geconstrueerd. Je moet nadenken wat de letters betekenen en het 'bekt' niet lekker.

De D staat voor *Diversity of users and situations*: als verschillende mensen een woord gebruiken in verschillende situaties, burgert het sneller in. *Beef* 'ruzie' is een jongerenterm; het wordt niet alom gebruikt.

De G staat voor *Generation of forms and meanings*: als er bij een neologisme andere woorden gemaakt worden die in het vormparadigma passen of als het verschillende betekenissen krijgt, scoort het hoog. Naast het *smirten* is er ook de *smirter*. De *wachtverzachter* is zowel iets dat het wachten verzacht, bv. een bankje op het station, als iemand die dat doet, bv. een entertainer op Schiphol.

De E staat voor *Endurance of the concept*: het neologisme moet iets benoemen dat waarschijnlijk blijft bestaan. Een kanshebber is *geboorte-naam*: het alternatief voor 'meisjesnaam' op officiële documenten.

Het *Algemeen Nederlands Woordenboek (ANW)* neemt de blijvertjes op: neologismen zijn een verrijking voor het Nederlands.

eurowees = Oost-Europees kind dat achtergelaten wordt door zijn ouders die in West-Europa werken

curlingouder = ouder die zijn kind te beschermend opvoedt. Zo genoemd omdat de ouder mogelijke obstakels voor het kind uit de weg ruimt, net zoals bij curling met bezems de baan glad wordt gemaakt

smirten = roken en flirten; een blend van smoke en flirt, met Nederlandse uitgang -en

Schatkamer Nederlandse Taal veiliggesteld!

Direct na het online gaan van het Woordenboek der Nederlandsche Taal, begin 2007, is de afdeling Automatisering begonnen met de voorbereidingen van het moderniseren en versimpelen van de hardware en software. Dit mondde uit in een grootschalig project, dat op dit moment wordt uitgevoerd in samenwerking met Centric IT Solutions.

Het serverpark had in de loop der jaren een te grote diversiteit gekregen, zowel wat de hardware als de besturingssystemen betreft. Gegevens raakten bovendien verspreid over servers en pc's. Dit maakte het onderhoud, de beveiliging en de back-up steeds lastiger. Daarnaast werden servers dikwijls maar aan enkele projecten toegewezen, terwijl ze in principe extra taken hadden kunnen krijgen.

De centrale systemen worden daarom compleet opnieuw ingericht. In de serverruimte worden vanaf december 2008 in principe nog maar twee besturingssystemen gebruikt: Red Hat Linux en Windows. De servers worden zodanig geïnstalleerd dat ze ten volle worden benut en zeer breed inzetbaar zijn. Dit gebeurt met behulp van zogenaamde virtualisatie, waarbij gekozen is voor VMWare. Gegevens worden centraal opgeslagen met behulp van een SAN-NAS-oplossing van NetApp en HP. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen actieve data en materiaal dat gearhiveerd kan worden. Voor de back-up is nieuwe software van Symantec en Trend Micro geselecteerd. Het functioneren en de belasting van de systemen wordt voortdurend in de gaten gehouden met een tweetal tools (Cacti en Nagios).

Ook op de werkplekken verandert het nodige. Gegevens die op pc's staan worden verplaatst naar de centrale dataopslag. Voordelen van centrale dataopslag zijn de overzichtelijkheid en onmiddellijke terugvindbaarheid en een gegarandeerde dagelijkse back-up. Een ander belangrijk voordeel is dat hierdoor telewerken mogelijk wordt. Het INL blijft werken met Windows (XP) en Microsoft Office (2003).

De afdeling Automatisering heeft als kerntaak het veiligstellen van de gegevens die er in beheer ondergebracht worden. Daarbij gaat het om intern ontwikkelde resultaten, zoals historische woordenboeken, maar ook om producten die buiten de deur ontwikkeld zijn, zoals het Corpus Gesproken Nederlands. De TST-Centrale werkt samen met de afdeling Automatisering om de resultaten van deze projecten te archiveren en vervolgens te distribueren op fysieke media of online. Daarnaast zorgt de afdeling Automatisering ervoor dat de collega's binnen het INL beschikken over de juiste hardware en software. Dan gaat het niet alleen om kantoorautomatisering, maar ook om specifieke omgevingen waarbinnen programmeurs, computerlinguïsten en taalkundigen hun projecten uit kunnen voeren.

Met één klik _____ van tekst naar woordenboek

Stel, je leest op de website van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (www.dbnl.org) Verstegens “Een cluchtich verhael van eenen gepredestineerden cappuyn” en het woord *cappuyn* is je volkomen onbekend. Geen nood, je highlight het woord, klikt, en het woordenboekartikel dat je de nodige uitleg kan verschaffen, verschijnt op het scherm. Verre toekomstmuziek? Niet als het aan de DBNL en de Taalbank van het INL ligt.

In de woordenboekapplicatie *Historische Woordenboeken online* (een deelproject van de Geïntegreerde Taalbank (GTB)), zijn zowel het *Vroegmiddelnederlands Woordenboek* als het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) via internet raadpleegbaar (gtb.inl.nl). Dat zal nog worden aangevuld met het *Middelnederlandsch Woordenboek* en – na afronding van de redactionele bewerking – ook het *Oudnederlands Woordenboek*. Voor alle woordenboeken geldt (zal gelden) dat ieder woord in de hedendaagse spelling opvraagbaar is, hetgeen de toegankelijkheid van historisch Nederlands aanzienlijk vergroot.

De Taalbank van het INL wil echter nog een stap verder gaan. Om een goede verklaring voor *cappuyn* te vinden, dient de bovengenoemde lezer te weten dat hij het artikel *kapoen* in het WNT moet raadplegen. Met het GiGaNT-lexicon (www.inl.nl/projecten/gigant) is die kennis straks niet meer nodig. Het is namelijk een van de doelstellingen van dit computationele lexicon om te functioneren als link tussen (oude) teksten en de woordenboeken van het INL. In concreto: als een gebruiker een woord markeert in een tekst waarvan hij/zij de betekenis wil opzoeken, dan zal met een simpele handeling het relevante artikel uit het betreffende woordenboek verschijnen.

Afgelopen zomer is met de DBNL een intentieverklaring getekend waarbij de DBNL en het INL zijn overeengekomen een onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden tot het koppelen van de door INL beheerde woordenboeken en lexica aan de woordenschat van de in de DBNL beschikbare teksten. DBNL heeft hiertoe toegang verleend tot de teksten in haar database die overeenkomen met de periode die door het WNT wordt beschreven. Bij een succesvol verloop zal worden gestreefd naar een blijvende koppeling tussen de databases van de DBNL en het INL.

Bijbelglossen in Oudnederlands

Woordenboek

Het gebied waar in het eerste millennium van onze jaartelling Oudnederlands werd gesproken strekte zich tot ver in het huidige noorden van Frankrijk uit. Aan een aantal plaatsnamen in dit gebied is dat nog steeds te zien, zoals aan Fauquembergues, een plaatsje bij Th rouanne in het Pas-de-Calais. Dit plaatsje heette in 1065 nog gewoon *falcanberga*, een naam bestaande uit de verbogen vorm van onl. falko ‘valk’ en onl. *berg* ‘berg’.

In de loop van de tijd heeft het Frans het Nederlands hier weliswaar verdrongen, maar voor het zover was, heeft het eerst nog wel een aantal woorden aan het Nederlands ontleend. Een deel daarvan is zelfs tot op de dag van vandaag in het Frans terug te vinden, bijvoorbeeld het later weer door het Nederlands van het Frans teruggeleende *fauteuil* ‘leunstoel’ dat teruggaat op onl. *faldistuol* ‘vouwstoel’.

Een van de oudste bronnen van het ONW is het handschrift van de *Reichenauer Glossen*, een in het Noord-Franse klooster Corbie vervaardigde verzameling bijbelglossen uit de achtste eeuw. Een vijftigtal van de hierin voorkomende Romaanse en Middellatijnse woorden gaat terug op het Oudnederlands en deze zijn nu opgenomen in het ONW. Het zijn woorden uit het leger, zoals onl. *helm* ‘helm’, *heriberga* ‘legerplaats’ en *hosa* ‘scheenplaat’, maar ook woorden uit de dagelijkse omgangstaal, bijvoorbeeld *fano* ‘doek’, *mol* ‘mol’, *s r* ‘roodbruin’ en *wapsa* ‘horzel, wesp’. Deze woorden, die vaak de oudste vindplaats van een woord in het Nederlands vertegenwoordigen, zijn nu voor het eerst integraal in een woordenboek van het Nederlands opgenomen.

Colofon
 Deze nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting
 Instituut voor Nederlandse Lexicologie en verschijnt tweemaal per jaar.
 Postbus 9515, 2300 RA Leiden
 t 071-5141648
 www.inl.nl
 Redactie: secretariaat@inl.nl
 Ontwerp: Swantje Haage Ontwerp, Amsterdam